BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA LIDERLIK KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Navoiy davlat universiteti Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim fakulteti Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi 2- bosqich talabasi Sayfulloyeva Mo‘mina

Annotatsiya (o‘zbek tilida)

Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida liderlik ko‘nikmalarini rivojlantirishning pedagogik asoslari, ijtimoiy faollikni oshirish usullari hamda ta’lim jarayonida shaxsiy sifatlarni shakllantirish masalalari yoritiladi. Liderlik ko‘nikmalarini rivojlantirishda interfaol metodlar, jamoaviy faoliyat va tarbiyaviy muhitning ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: liderlik, boshlang‘ich ta’lim, ijtimoiy faollik, jamoaviy ish, pedagogika, shaxs rivoji

Annotation (in English)

This article examines the pedagogical foundations of developing leadership skills in primary school students, methods of increasing social activity, and the formation of personal qualities in the educational process. The importance of interactive methods, teamwork, and educational environment in leadership development is analyzed.

Keywords: leadership, primary education, social activity, teamwork, pedagogy, personal development

Аннотация (на русском языке)

В статье рассматриваются педагогические основы развития лидерских качеств у учащихся начальных классов, методы повышения социальной активности и формирования личностных качеств в образовательном процессе. Анализируется значение интерактивных методов, коллективной деятельности и воспитательной среды.

Ключевые слова: лидерство, начальное образование, социальная активность, коллективная работа, педагогика, развитие личности

Zamonaviy jamiyatda liderlik ko‘nikmalariga ega bo‘lgan shaxslarni tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi. Liderlik faqat boshqaruv emas, balki mas’uliyat, tashabbuskorlik, muloqot madaniyati va muammolarni hal etish qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi. Boshlang‘ich sinf davri esa bolalarda ushbu sifatlarni shakllantirish uchun eng muhim bosqichlardan biridir. Shu sababli ta’lim jarayonida o‘quvchilarning faolligi, mustaqilligi va jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratish zarur.

Liderlik deganda ko‘pincha jamoani boshqarish tushuniladi. Aslida esa bu tushuncha ancha kengdir.Liderlik- bu boshqalarga ijobiy ta’sir o‘tkaza oladigan, maqsad sari ilhomlantira oladigan, murakkab vaziyat-larda to‘g‘ri qaror qabul qiladigan va atrofidagilar uchun namuna bo‘la oladigan shaxsdir. U nafaqat yo‘l ko‘rsatadi, balki jamoada sog‘lom muhit yaratadi, har bir a’zoning imkoniyatini ochishga harakat qiladi. Aynan shu jihatlar bolalarda erta yoshdan shakllantirilsa, ular kelajakda hayotning turli sinovlariga tayyor bo‘lib ulg‘ayadilar. Liderlik salohiyati bir kunda paydo bo‘ladigan sifat emas. U, avvalo, oilada, ota-onalar va yaqinlar tomonidan beriladigan tarbiya orqali shakllana boshlaydi. Bolaga mustaqil tanlov qilish imkonini berish, uning fikrini hurmat qilish, tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash – bularning barchasi yetakchilikning dastlabki urug‘laridir. Maktab esa bu jarayonni davom ettiradi. Bu yerda bola tengdoshlari bilan muloqot qiladi, jamoada ishlashni o‘rganadi, o‘z o‘rnini topishga harakat qiladi. Do‘stlar, ustozlar va shaxsiy tajriba uning xarakterini chiniqtiradi hamda ijtimoiy ko‘nikmalarini boyitadi. Biroq liderlikni o‘ziga haddan tashqari ishonch yoki boshqalardan ustun bo‘lish istagi bilan adashtirmaslik
kerak. Haqiqiy yetakchi o‘zining kuchli va zaif tomonlarini anglaydi, vaziyatni real baholaydi hamda mavjud resurslarni oqilona taqsimlay oladi. U aniq maqsad qo‘yadi, unga erishish yo‘lida reja tuzadi va mas’uliyatdan qochmaydi. Eng muhimi, u boshqalarni tinglay oladi, ularning fikrini inobatga oladi hamda nizolarni muloqot orqali hal etishga intiladi. Hissiy barqarorlik ham yetakchining muhim fazilatidir: stressli vaziyatlarda o‘zini yo‘qotmaslik, o‘zgarishlarga moslasha bilish,

boshqalarning his-tuyg‘ularini tushunish va qo‘llab-quvvatlash yetuk shaxs belgilaridandir.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida liderlik ko‘nikmalarini rivojlantirish bir necha pedagogik yo‘nalishlar orqali amalga oshiriladi.

Birinchidan, jamoaviy faoliyat. Guruhli topshiriqlar, sinf loyihalari va birgalikdagi o‘yinlar orqali o‘quvchilar boshqalar bilan hamkorlik qilish, mas’uliyatni bo‘lishish va tashabbus ko‘rsatishni o‘rganadilar.

Ikkinchidan, interfaol metodlar. “Aqliy hujum”, bahs-munozara, rolli o‘yinlar kabi metodlar bolalarning erkin fikr bildirish, qaror qabul qilish va o‘z nuqtai nazarini himoya qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Uchinchidan, mas’uliyatli vazifalar berish. Sinf sardori, tadbir tashkilotchisi yoki guruh yetakchisi kabi rollar o‘quvchilarda boshqaruv va javobgarlik hissini shakllantiradi.

To‘rtinchidan, kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish. Liderlik samarali muloqot bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, o‘quvchilarning nutq madaniyati, tinglash va boshqalarni tushunish qobiliyatini rivojlantirish muhimdir.

Beshinchidan, ijobiy tarbiyaviy muhit. O‘qituvchi tomonidan qo‘llab-quvvatlovchi va rag‘batlantiruvchi muhit yaratish bolalarda o‘ziga ishonchni kuchaytiradi.

Shuningdek, sport musobaqalari, sahna chiqishlari va ijtimoiy loyihalar ham liderlik sifatlarini rivojlantirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida liderlik ko‘nikmalarini rivojlantirish — bu nafaqat yetakchilarni tarbiyalash, balki bolalarda mas’uliyat, mustaqillik, muloqot va jamoada ishlash qobiliyatlarini shakllantirish jarayonidir. Bu ko‘nikmalar bolaning kelajakda muvaffaqiyatli shaxs bo‘lib yetishishiga asos bo‘ladi.Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida liderlikni rivojlantirishning asosiy usullari va yondashuvlari:1. Samarali Pedagogik MetodlarRolli o‘yinlar va dramatizatsiya: Bolalarni turli hayotiy vaziyatlarga solish orqali qaror qabul qilish va tashabbus ko‘rsatishni o‘rgatadi.Guruhli muhokamalar: Fikr almashish, tinglash va o‘z fikrini asoslash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.Interfaol metodlar va loyihaviy ta’lim: O‘quvchilarni faol harakatga, hamkorlikda ishlashga va muammolarni yechishga undaydi.Aqliy hujum (Brainstorming): Ijodiy fikrlashni va

g‘oyalarni o‘rtaga tashlashni shakllantiradi.2. Liderlik Fazilatlarini Shakllantirish Yo‘nalishlariBoshlang‘ich sinfda quyidagi ijobiy fazilatlarni rivojlantirishga e’tibor qaratiladi:Mas’uliyatlilik: O‘z harakatlari va vazifalari uchun javobgarlikni his qilish.Do‘stona munosabat va hamkorlik: Jamoa bilan ishlash va bir-birini qo‘llab-quvvatlash.Halollik va mehribonlik: Axloqiy fazilatlarni shakllantirish.Tashabbuskorlik: Yangi g‘oyalarni taklif qilish va faollik ko‘rsatish.3. Emotsional Liderlikni RivojlantirishEmotsional intellekt liderlikning muhim qismi hisoblanadi. Bunda:Bolalarga o‘z his-tuyg‘ularini boshqarish o‘rgatiladi.Sinf muhitida ijobiy emotsional iqlim yaratiladi.Boshqalarning his-tuyg‘ularini tushunish (empatiya) rivojlantiriladi.4. O‘qituvchi va Oila RoliO‘qituvchi: Lider o‘quvchilarni qo‘llab-quvvatlaydi, ularga imkoniyat beradi va yo‘naltiradi.Oila: Bolaning mustaqilligini rag‘batlantiradi va o‘ziga bo‘lgan ishonchni oshiradi.5. Amaliy TavsiyalarSinf sardorlarini almashtirib turish: Har bir o‘quvchiga liderlik rolini sinab ko‘rish imkonini berish.Kichik loyihalar: Guruh bo‘lib kichik loyihalarni amalga oshirish (masalan, sinf devoriy gazetasi, tadbir tashkil etish).Rag‘batlantirish: Faol va tashabbuskor o‘quvchilarni e’tirof etish.

Xulosa (kengaytirilgan)

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida liderlik ko‘nikmalarini rivojlantirish bugungi ta’lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Chunki liderlik sifatlari bolalarning nafaqat ta’lim jarayonidagi muvaffaqiyatini, balki kelajakdagi ijtimoiy faolligi, mas’uliyati va hayotiy pozitsiyasini ham belgilaydi. Boshlang‘ich ta’lim davrida shakllangan tashabbuskorlik, mustaqillik va jamoada ishlash ko‘nikmalari keyingi bosqichlarda yanada mustahkamlanadi.

Liderlikni rivojlantirish uchun ta’lim jarayonida o‘quvchilarga mustaqil qaror qabul qilish, jamoani boshqarish, muloqot qilish va muammolarni hal etish imkoniyatlarini yaratish zarur. Bunda interfaol metodlar, jamoaviy ishlar, ijodiy loyihalar va rag‘batlantirish tizimi muhim rol o‘ynaydi.

Shuningdek, o‘qituvchi va ota-onalarning hamkorligi bolalardagi liderlik salohiyatini to‘g‘ri yo‘naltirishga yordam beradi. Har bir bolaning individual qobiliyatini qo‘llab-quvvatlash orqali ularda o‘ziga ishonch va mas’uliyat hissi shakllanadi.

Natijada, liderlik ko‘nikmalariga ega bo‘lgan boshlang‘ich sinf o‘quvchilari kelajakda jamiyatda faol, tashabbuskor, mas’uliyatli va muvaffaqiyatli shaxslar bo‘lib voyaga

yetadi. Demak, liderlikni erta yoshdan rivojlantirish barkamol avlod tarbiyasining muhim shartidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Shavkat Mirziyoyev. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.

2.Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.

3.Abu Nasr al-Farabi. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016.

4.Jan Amos Komenskiy. Buyuk didaktika. – Toshkent: O‘qituvchi, 1975.

5.Lev Vygotsky. Tafakkur va nutq. – Moskva: Pedagogika, 1982.

6.O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. Boshlang‘ich ta’lim davlat ta’lim standarti. – Toshkent, 2023.